Értelmetlen halálok

Szabó Angéla: Holtszezon

Novisad, 2014, Magánkiadás

A Jugoszlávia felbomlását követő polgárháborút – bár lényegében nemzetek közötti harc volt – összefoglalóan nálunk délszláv háborúnak nevezik. Pedig hát az egész egy brutális szerb agresszió volt, amelyre azután a többi oldalról sem kevés brutalitás volt a válasz. Szabó Angéla ennek a háborúsorozatnak – a végén már az amerikai bombázásoknak is! – a magyar áldozatait gyűjtötte össze.

A névsor nyilván nem teljes. A kötetben található 65 névhez 17 esetben csak a sírhely, születési és halálozási idő s pár szó társul rövid információként, a többiekhez családtagokkal, rokonokkal folytatott rövid beszélgetések is. Volt két olyan eset is, ahol – gondozás híján – már sírhely sincs, bár rokon még akadt.

A beszélgetések persze elsősorban megrendítő emberi-családi dokumentumok általában, de magyar szempontból különösen is. Hiszen egy kiszolgáltatott nemzeti kisebbség tragédiáját jelenti az, hogy olyan háborúban pusztultak fiai, amelyhez semmi közük nem volt. Ez még akkor is így van, ha a halottak kb. 1/3-a *önkéntesként* vonult be. Az önkéntes magyarok jó része aztán a gyilkos szerb szabadcsapatokhoz is kerülhetett (nem véletlen, hogy ezek nem óhajtottak beszélni arról, hogy mi történt velük a fronton!).

Viszont látni kell azt is, hogy a jórészt nehéz körülmények között élő, sokszor szórványban vagy igen agresszív szerb többség között élő kisebbségi magyaroknak igen csábító lehetett a havi 1000 márkás zsold (elvileg egy halott 25 000 márkát „ért"!). De jelezni kell azt is, hogy jelen volt közöttük a „jugoszláv hazafiság" is, amely talán a 4 hivatásos katonánál még érthető is. Egyes családok aztán még csekély életjáradékot is kaptak.

Érdekes megvizsgálni az önkéntesek földrajzi származását is, s azt látjuk, hogy kimagaslóan sok magyar áldozat jön a Bánátból, főleg Nagykikindáról és környékéről, ahol – más oldalról – a beszámolók szerint „embervadászokkal" tömegesen vitték a nem önkénteseket is. Ugyanakkor az előbb említett kisebb magyar identitásérzés ellenére elmondható, hogy a sírfeliratok zöme magyar, inkább a hadsereg „egyen márvány fekete fejfái" szerbek.

Viszont igen sötétlő mélységet rejt az, hogy a 48 beszélgetésből 20-ban egyértelműen megfogalmazódik a gyanú, néhány esetben kimondva is, hogy az áldozatokat nem a horvátok vagy a bosnyákok, hanem a szerbek, néha egyértelműen a szerb tisztek ölték meg. Máskor arról beszélnek a hozzátartozók, hogyan szolgáltatták ki a szerb tisztek a harci kiképzés és tapasztalatok nélküli vajdasági s különösen a magyar katonáikat a horvát „ellenségnek".

A kötet elolvasása után az is világos, hogy az erősen magyar identitású s főleg a műveltebb és politikailag tájékozottabb magyarok nem várták be a szerb „embervadászokat" s a behívóikat sem, hanem tömegesen elmenekültek „sorsuk" elől. Így a nagy magyar lakosságú településekről (talán Kishegyest leszámítva) szinte nincs áldozat! Az érezhető azonban, hogy az értelmetlen halálok utáni temetéseken nem egy magyar család kimutatta a szerb hadsereggel szembeni ellenszenvét! Ezt erőteljesen fokozta a holtestekkel kapcsolatos bánásmód is.

Szabó Angéla mértéktartóan megírt tartalmas, informatív könyvet adott közre egy tragikus témáról. Igen sok tanulsággal szolgálhat ez mindannyiunknak.

Tőkéczki László

TŐKÉCZKI LÁSZLÓ (1951) történész, az ELTE oktatója, a *Hitel* szerkesztője.